ISSN -2583-147X (P), Vol.- 9, Issue No.XI, February 2024
Bastabatara Pariprakash Prachee
Peer Reviewed and Referred Research Journal

‘ଉତ୍କଳ ମଧୁପ’ ଓ ସମ୍ପାଦକ ନୀଳମଣି ବିଦ୍ୟାରତ୍ନ

ଲିପିନା ଜେନା

ସମ୍ବଲପୁର ହିତୈଷିଣୀ, ପ୍ରଜାବନ୍ଧୁ, ଗଞ୍ଜାମ ଗୁଣଦର୍ପଣ, ଉତ୍କଳ ଦୀପିକା ପତ୍ରିକାର ସମ୍ପାଦକ ସହିତ ନୀଳମଣି ବିଦ୍ୟାରତ୍ନ ‘ଉତ୍କଳ ମଧୁପ’ ନାମକ ଏକ ମାସିକ ପତ୍ରିକା ସମ୍ପାଦନା କରୁଥିଲେ । ‘ଆଲୋଚନା’ ପତ୍ରିକା ପ୍ରକାଶ ପାଇବାର ତିନିମାସ ପରେ ୧୯୦୦ ମସିହା ଜୁନ୍ ମାସରେ ବାମଣ୍ଡା ରାଜଧାନୀ ଦେବଗଡରୁ ଆଠପୃଷ୍ଠା ବିଶିଷ୍ଟ ଏହି ମାସିକ ପତ୍ରିକାଟି ପ୍ରକାଶ ଲାଭ କରିଥିଲା । ମଧୁମକ୍ଷିକା ଯେପରି ବହୁ ପୁଷ୍ପରୁ ମଧୁ ସଂଗ୍ରହ କରି ମଧୁଚକ୍ର ନିର୍ମାଣ କରିଥାଏ, ନୀଳମଣି ସେହିପରି ନାନା ପୁସ୍ତକ ଓ ପତ୍ରିକାରୁ ସାର ସଂଗ୍ରହ କରି ‘ଉତ୍କଳ ମଧୁପ’ ପତ୍ରିକା ପ୍ରକାଶ କରୁଥିଲେ । ତେଣୁ ଏହାକୁ ଜ୍ଞାନବିଜ୍ଞାନ ସଂଗ୍ରହ (Digest) ଜନିତ ପତ୍ରିକା କୁହାଯାଉଥିଲା । “ପଣ୍ଡିତ ବିଦ୍ୟାରତ୍ନ ହିନ୍ଦୀ, ବଙ୍ଗଳାଦି ଭାଷାର ଗ୍ରନ୍ଥ ଓ ପତ୍ରିକାରୁ ଏହି ତଥ୍ୟ ବା ତତ୍ତ୍ୱମାନ ସଂଗ୍ରହ କରି ଆଣୁ ଥିଲେ ।”[୧] ‘ନୀଳମଣି ଓଡିଆ, ବଙ୍ଗଳା, ହିନ୍ଦୀ ଆଦି ଭାଷାରେ ସୁନିପୁଣ ଥିଲେ । ସେ ଯେକୌଣସି ଭାଷାର ପୁସ୍ତକ ପତ୍ରିକା ପାଇଲେ ତାହା ଅମୂଳାନ୍ତ ପାଠ କରି ତହିଁରୁ ବିବିଧ ତତ୍ତ୍ୱ ସଂଗ୍ରହ କରି ଲେଖି ରଖୁଥିଲେ । ତାହା ସମୟକ୍ରମେ ‘ଉତ୍କଳ ମଧୁପ’ରେ ପ୍ରକାଶ କରୁଥିଲେ ।”[୨] ବିଦ୍ୟାରତ୍ନଙ୍କ ‘ଉତ୍କଳ ମଧୁପ’ ପତ୍ରିକାର ଆବିର୍ଭାବ ଓଡିଶାର ସାମ୍ବାଦିକତା କ୍ଷେତ୍ରରେ ଥିଲା ଏକ ଯୁଗାନ୍ତକାରୀ ପଦକ୍ଷେପ । ପତ୍ରିକାର ଆଦର୍ଶ ଥିଲା –

ଅନନ୍ତ ଶାସ୍ତ୍ରଂ ବହୁବେଦିତବ୍ୟଂ ସ୍ୱଳ୍ପଶ୍ଚ କାଲୋ ବହବଶ୍ଚବିଘ୍ନାଃ
ଯତ୍ ସାରଭୂତଂ-ମଧୁପସ୍ତଦସ୍ମାଦ୍ ଗୃହଣାତି ପୁଷ୍ପାଦିବ ପୁଷ୍ପସାରଂ ।

ଏହାର ଆଦର୍ଶ ଭାବରେ ଭାଗବତର ଗୋଟିଏ ପଦପ୍ରଚାର କରାଯାଉଥିଲା –

ଅଣୁଭ୍ୟଶ୍ଚ ମହଦ୍ଭ୍ୟଶ୍ଚ ଶାସ୍ତ୍ରେଭ୍ୟଃ କୁଶଳୋନରଃ
ସର୍ବତଃ ସାରମାଦଦ୍ୟାତ୍ ପୁଷ୍ପେଭ୍ୟ ଇବ ଷଟ୍ପଦଃ ।

“ଭୃଙ୍ଗ ଯେପରି ସକଳ ପୁଷ୍ପରୁ ସାର ଗ୍ରହଣ କରେ, ସେହିପରି ଧୀରବ୍ୟକ୍ତି କ୍ଷୁଦ୍ର ଓ ମହତ୍ ସକଳ ଶାସ୍ତ୍ରରୁ ସାର ଗ୍ରହଣ କରିବେ ।” (ଭାଗବତ-୧୧/୮)

ବିବିଧ ବିଷୟକ ଏହି ମାସିକ ପତ୍ର ଦେବଗଡରୁ ପ୍ରକାଶ ପାଉଥିଲା ବେଳେ ଏହାର ବାର୍ଷିକ ମୂଲ୍ୟ ଟ. ୦.୫୦ ଓ ଡାକମାସୁଲ ଥିଲା ଟ. ୦.୧୫ ପଇସା, କିନ୍ତୁ ଏହା ସର୍ବସାଧାରଣ ନିମନ୍ତେ ବାର୍ଷିକ ମୂଲ୍ୟ ଦେୟ ଟ. ୦.୬୯ ପଇସା ଥିଲା । ମାତ୍ର ସ୍ଥାନ ପରିବର୍ତ୍ତନ ହେତୁ ବିଭିନ୍ନ ସମୟରେ ଏହାର ମୂଲ୍ୟ ପରିବର୍ତ୍ତନ ହୋଇଥିଲା । ପତ୍ରିକାଟିରେ ନୀତିବାକ୍ୟ, ସଦୁପଦେଶ, ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଣ, ବିଚିତ୍ର ବାର୍ତ୍ତା, ସାଧୁ-ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ, ମହାଜନ ଚରିତ, ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟତତ୍ତ୍ୱ, କୃଷି ପ୍ରଣାଳୀ, ରାସାୟନିକ ପ୍ରକରଣ, ସରଳ ଜ୍ୟୋତିଷ, ସହଜ ଚିକିତ୍ସା, ସ୍ମରଣୀୟ ଘଟଣାବଳୀ, ବ୍ୟବସାୟ ସଂକ୍ରାନ୍ତୀୟ ନାନା କଥା, ରନ୍ଧନ ବିବରଣ, କୌତୁକ ପ୍ରସଙ୍ଗ, ଶାସ୍ତ୍ରୀୟ ଅନୁଶାସନ, ଉଦାହରଣ ଉପଯୋଗୀ ଶ୍ଳୋକମାନ, ସଙ୍ଗୀତ, ଦେଶାଚାର, ପ୍ରବାଦ ବାକ୍ୟ ପ୍ରଭୃତି ଜ୍ଞାତବ୍ୟ ବିଷୟ ପ୍ରକାଶିତ ହେଉଥିଲା । ତେଣୁ ପତ୍ରିକାଟିର ନାମକରଣ ଯଥାର୍ଥ ହୋଇଥିଲା ।

“ବାମଣ୍ଡା ରାଜା ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦ ତ୍ରିଭୁବନ ଦେବ ‘ଉତ୍କଳ ମଧୁପ’ ସମ୍ପର୍କରେ ମନ୍ତବ୍ୟ ଦେଇଥିଲେ ‘ଉତ୍କଳ ମଧୁପ’ର ଫେବୃଆରୀ ଓ ମାର୍ଚ୍ଚ ସଂଖ୍ୟା ୧୯୧୬ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ – ‘ଉତ୍କଳ ମଧୁପ’ ଧରଣର ମାସିକ ପତ୍ର ଭାରତରେ ପ୍ରଚାରିତ ଥିବା ମୋ ଚକ୍ଷୁରେ ପଡି ନାହିଁ । ଆମେରିକାର ଏକଖଣ୍ଡ ସାପ୍ତାହକ ପତ୍ରର ଅନୁକରଣରେ ‘ଉତ୍କଳମଧୁପ’ରେ ଜ୍ଞାତବ୍ୟ ବିଷୟ ସନ୍ନିବେଶିତ ହେଉଥିବାର ଦେଖି ବଡ ସୁଖୀ ହେଲି । ଉକ୍ତ ପତ୍ରିକା ସମସ୍ତଙ୍କ ପକ୍ଷେ ପଠନୋପଯୋଗୀ ।”[୩] “ସେହି ସଂଖ୍ୟାରେ ସୋନପୁରର ତତ୍କାଳୀନ ରାଜା ବୀରମିତ୍ରୋଦୟ ସିଂହଦେବ ମଧ୍ୟ ଲେଖିଥିଲେ –

ଆମ୍ଭେ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ନୀଳମଣି ମିଶ୍ର ବିଦ୍ୟାରତ୍ନଙ୍କ ସମ୍ପାଦିତ 'ଉତ୍କଳମଧୁପ' ପାଠ କରି ଆହ୍ଲାଦିତ ହୋଇଅଛୁ । ଏହି ପତ୍ରିକାର 'ମଧୁପ' ନାମ ସାର୍ଥକ ଅଟେ । ଏଥିରେ ଅନେକ ଗ୍ରନ୍ଥର ଏବଂ ଅନେକ ସ୍ଥାନର ସାର ଓ ଶିକ୍ଷଣୀୟ ଅଥଚ କୌତୁକାବହ ବିଷୟ ସଙ୍କଳିତ ହୋଇଥାଏ । 'ଉତ୍କଳମଧୁପ' ସମସ୍ତ ଶ୍ରେଣୀର ଲୋକବର୍ଗଙ୍କ ପାଠପୋଯୋଗୀ ଅଟେ । ଆମ୍ଭେ ବିଦ୍ୟାରତ୍ନଙ୍କ ଉଦ୍ୟମ ଓ ଅଧ୍ୟବସାୟ ଦେଖି ସୁଖୀ ହୋଇଛୁ ।"(୪) "ପାରଳା କଲେଜର ଶିକ୍ଷକ ଶ୍ରୀ ଅପନ୍ନା ପଣ୍ଡା ମଧ୍ୟ ମତ ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲେ – ଶ୍ରୀ ନୀଳମଣି ବିଦ୍ୟାରତ୍ନଙ୍କ ମାସିକ 'ମଧୁପ' ପତ୍ରିକା – ଯଥାର୍ଥରେ ମଧୁପ ଯେପରି ବିବିଧ ପୁଷ୍ପରୁ ମଧୁ ସଞ୍ଚୟ କରେ, 'ମଧୁପ'ରେ ମଧ୍ୟ ସେହପରି ସାଂସାରିକ ସକଳ ବିଷୟ ସଙ୍କଳିତ ହୋଇଅଛି । ଏହିପରି ଜ୍ଞାନଗର୍ଭକ ପତ୍ରିକା ପାଠ କଲେ ସାଂସାରିକ ବିଷୟ ଜ୍ଞାତ ହେବାରେ ମନୁଷ୍ୟର କିଞ୍ଚିତ ହେଲେ ତ୍ରୁଟି ରହିବ ନାହିଁ । ଅତଏବ ମୋ ମତରେ ଏହି ପତ୍ରିକା ଉତ୍କଳର ଆବାଳ ବୃଦ୍ଧବନିତାଙ୍କ ପାଠୋପଯୋଗୀ ଅଟେ ।"(୫) ଏଥିସହିତ ରାଧାନାଥ ମଧ୍ୟ 'ଉତ୍କଳମଧୁପ' ସମ୍ପର୍କରେ ମତ ଦେଇ କହିଥିଲେ "ଜ୍ଞାନର ପେଡା ସଭିଙ୍କି ଲୋଡା, ସଭିଏଁ ପାଇବେ ଥୋଡା ଥୋଡା ।" ଯାହାକି ପତ୍ରିକାଟିର ତୃତୀୟ ସଂଖ୍ୟା ଠାରୁ ଗୋଟିଏ ଶ୍ଳୋକ ସହିତ ମୁଦ୍ରିତ କରାଯାଇଥିଲା ।

ଏତଦ୍‌ବ୍ୟତୀତ 'ଉତ୍କଳମଧୁପ' ସମ୍ବାଦରେ ନଭେମ୍ବର ୧୯୧୫ ଖ୍ରୀ. ୬ଷ୍ଠ ଭାଗ ୪ର୍ଥ ସଂଖ୍ୟାରେ ଦିଆଯାଇଥିବା ମନ୍ତବ୍ୟଗୁଡିକ ଏଠାରେ ଉଦ୍ଧାର କରାଯାଇପାରେ ।

ତା. ୨୫/୯/୧୯୧୫ 'ଉତ୍କଳବାର୍ତ୍ତା' – "ଏଥିରେ ଗୃହସ୍ଥମାନଙ୍କର ଉପଯୋଗୀ ବିବିଧ ଜ୍ଞାତବ୍ୟ ବିଷୟମାନ ପ୍ରକାଶିତ ହେଉଅଛି । ଏହା ଉତ୍କଳର ଗୃହେ ଗୃହେ ପ୍ରଚାରିତ ହେଉ ।"

ତା. ୨/୧୦/୧୯୧୫ "ସମ୍ବଲପୁର ହିତୈଷିଣୀ' – "ଏଥିରେ ଜୀବନ ପଥର ସହାୟକ କୃଷି, ଶିଳ୍ପ, ବିଜ୍ଞାନ ଓ ନୀତି ବିଷୟକ ସାର ସଂଗ୍ରହ କରାଯାଉଥିବାରୁ ପତ୍ରିକା ଖଣ୍ଡିକ ବଡ ଉପାଦେୟ ଓ ସୁପାଠ୍ୟ ହୋଇଅଛି ।"

ତା. ୧୦/୧୧/୧୯୧୫ – ଶ୍ରୀ ଫକୀର ମୋହନ ସେନାପତି – "ଗତ ସଂଖ୍ୟା ମଧୁପ ପଢି ଅତ୍ୟନ୍ତ ଆନନ୍ଦିତ ହେଲି । ମୁଁ ଆଶା – ବିଶ୍ୱାସ କରେ ଏହା ପତ୍ରିକା ସମ୍ପାଦକୀୟ ସଭାରେ ଆପଣଙ୍କ ପ୍ରାଚୀନ ଆଦିମ ଦୃଢ ଆସନକୁ ଦୃଢତର କରାଇବାକୁ ସକ୍ଷମ ହେବ ।"

ତା. ୨/୧୧/୧୯୧୫ – ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀବତ୍ସ ପଣ୍ଡା – "ଆପଣ ଫେରେ ଉତ୍କଳମଧୁପ ପ୍ରକାଶ କରି ଉତ୍କଳର ମହୋପକାର ସାଧନ କରୁଅଛନ୍ତି । ଆପଣଙ୍କ ଉତ୍ସାହ ଓ ଅଧ୍ୟବସାୟକୁ ଅଶେଷ ଧନ୍ୟବାଦ । ମୁଁ ଏଇ ସଂଖ୍ୟା ପାଇ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଆପ୍ୟାୟିତ ।"

ତା. ୯/୮/୧୯୧୫ – ଶ୍ରୀ ଭଗବାନ ପଟ୍ଟନାୟକ – "ଉତ୍କଳ ମଧୁପର ନୂତନ ପର୍ଯ୍ୟାୟ ମୁଁ ଉତ୍ତମ ରୂପେ ଦେଖିଅଛି, ଏହି ପତ୍ରିକା ଅଜ୍ଞଙ୍କମାନଙ୍କର ବହୁ ଦର୍ଶିତା ବୃଦ୍ଧି ବିଷୟେ ସାହାଯ୍ୟ କରିପାରିବ ଏବଂ ବାଳକ ବାଳିକାମାନଙ୍କ ହସ୍ତରେ ନିରାପଦରେ ଦିଆ ଯାଇପାରିବ । ଆଶା କରେ ଯେଉଁମାନେ ମୋହର ମତ ପ୍ରତି ଆସ୍ଥା ସ୍ଥାପନ କରନ୍ତି ସେମାନେ ଏହା ଶ୍ରଦ୍ଧାପୂର୍ବକ ଗ୍ରହଣ କରି ପ୍ରଚାର ବିଷୟରେ ଚେଷ୍ଟା କରିବେ ।"

'ଉତ୍କଳ ମଧୁପ' ପତ୍ରିକାର କ୍ଷଣ ଶରୀର ଓ ଅସୀମ ବଳ ସତ୍ତ୍ୱେ ଏଥିରୁ ପାଠକ ନାନା ବିଷୟରେ ଅଭିଜ୍ଞତା ଲାଭ କରୁଥିଲେ । କବି ଦୀନବନ୍ଧୁ ଗଡନାୟକଙ୍କ ମତରେ – "ଆପଣଙ୍କ ଲେଖନୀ ପ୍ରସୂତ 'ଉତ୍କଳମଧୁପ' ବାରମ୍ବାର ପାଠ କରିବାକୁ ମନ ସ୍ୱତଃ ଧାବିତ ହୁଏ । ଏକ ନୂତନ ରୁଚି ନେଇ ଏହା ପ୍ରକାଶ ପାଉଥିଲା । ସେଥିସକାଶେ ଉତ୍କଳର ସବୁ ଶ୍ରେଣୀର ପାଠକ ଏହାକୁ ଆଦର କରୁଥିଲେ । ନାନା ପୁସ୍ତକ ଓ ପତ୍ରିକାରୁ ସାର ସଂଗୃହୀତ ହୋଇ ଏହି ପତ୍ରିକାରେ ପ୍ରକାଶିତ ହେଉଥିଲା ।" ଏହାର ରୁଚି ସମ୍ପର୍କରେ ଦୀନବନ୍ଧୁ ଗଡନାୟକ ଲେଖିଛନ୍ତି –

"କି ବର୍ଣ୍ଣିବି ତୋ ମହିମା 'ଉତ୍କଳ-ମଧୁପ'
ଅଟୁ ତୁ ସାହିତ୍ୟାକାଶେ ବିମଳ ଉଡୁପ ।
ଧରଣୀ ଜନନୀ ସୁଖ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ କରଣେ,
ତୋହ ସମ ଅଛି କିଏ ଉତ୍କଳ-ଭୁବନେ ।"(୬)

ସମ୍ବଲପୁର ହାଇସ୍କୁଲର ତଦାନୀନ୍ତନ ଶିକ୍ଷକ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ମିଶ୍ରଙ୍କ ମତରେ ଏହା 'ଗୃହସ୍ଥ ଜୀବନ' ସଦୃଶ ପ୍ରତିଭାତ ହେଲା । ଅଳ୍ପ ମୂଲ୍ୟରେ ଖୁବ୍ ଶୀଘ୍ର ନାନା ବିଷୟରେ ଅଭିଜ୍ଞତା ଲାଭ କରିପାରୁଥିବା ପତ୍ରିକାଟି ନୀତିତତ୍ତ୍ୱ ସମ୍ବଳିତ ତଥ୍ୟପୂର୍ଣ୍ଣ ହେତୁ ମତର ଦୃଢ ପରିବର୍ତ୍ତନ ସହଜରେ ସାଧନ କରିପାରୁଥିଲା । ଆକାରରେ କ୍ଷୁଦ୍ର ଏହି ପତ୍ରିକାଟି

କେତେକ ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ଓ ବିବିଧ ଉପଦେଶ ଗର୍ଭକ ବିଷୟରେ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ଥିବାରୁ ଜନପ୍ରିୟତା ଲାଭ କରି ପାରିଥିଲା । ସାହିତ୍ୟ, ବ୍ୟାକରଣ, ଇତିହାସ, ଧର୍ମ, ନ୍ୟାୟ, ଜ୍ୟୋତିଷ, ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ଆଦି ନାନା ବିଷୟରେ ନିପୁଣ 'ଉତ୍କଳ ମଧୁପ'ର ସମ୍ପାଦକ ପଣ୍ଡିତ ନୀଳମଣି ବିଦ୍ୟାରତ୍ନଙ୍କ କେତେକ ଲେଖା ଏହି ପତ୍ରିକାରେ ରହିଛି । ପତ୍ରିକାର ୫ମ ଭାଗ ୩ୟ ସଂଖ୍ୟାରେ ବିସୂଚିକା ରୋଗର ଚିକିତ୍ସା ପାଇଁ ପରୀକ୍ଷିତ ଔଷଧ ସ୍ୱରୂପେ ବିଦ୍ୟାରତ୍ନ ଲେଖିଛନ୍ତି - ଅରଖ ଚେରର ଛାଲି ୮ ଭାଗ, ହଳଦୀ ଚୂର୍ଣ୍ଣ ୪ ଭାଗ, ପିପ୍ପଳୀ ଚୂର୍ଣ୍ଣ ୪ ଭାଗ, ସିପଚୂନ ଏକ ଭାଗ ଏକତ୍ର କରି ପଥର ଖଲରେ ଅଦାରସ ଦ୍ୱାରା ୨୪ ଘଣ୍ଟା କାଳ ମର୍ଦ୍ଦନ କରିବା ଆବଶ୍ୟକ । ତଦନନ୍ତର ପ୍ରାୟ ୩ ରତି ମାତ୍ରାରେ ବଟିକା ପ୍ରସ୍ତୁତ କରି ରଖିବ । ବିସୂଚିକା ରୋଗର ଆବିର୍ଭାବ ସମୟରେ ପେଟ ପୀଡାର ସୂତ୍ରପାତ ହେଲେ ବା ତରଳ ଝାଡା ହେଲେ ପ୍ରଥମ ଝାଡା ପରେ ଗୋଟିଏ ବା ଦିଓଟି ବଟିକା ଶୀତଳ ଜଳ ସହିତ ସେବନ କରିବ । ଉଦରାମୟ ଓ ବିସୂଚିକାର ପ୍ରଥମାବସ୍ଥାରେ ଉକ୍ତ ଔଷଧ ପ୍ରୟୋଗ କଲେ ଆଉ ଭୟର କାରଣ ରହିବ ନାହିଁ । ତଥାପି ପ୍ରତ୍ୟେକ ବାର ଝାଡା ପରେ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ସେବନ କଲେ ନିଶ୍ଚୟ ରକ୍ଷା ପାଇବ ବୋଲି ଡାକ୍ତର ଅନୁକୂଳଚନ୍ଦ୍ର ବିଶାରଦ ପ୍ରକାଶ କରି କହି ଅଛନ୍ତି- ଉକ୍ତ ଉପାଦେୟ ଔଷଧଟି ସାଧାରଣ ମୁଷ୍ଟିଯୋଗ ନୁହେଁ । ବରୋଦା ରାଜ୍ୟରେ ବିସୂଚିକା ରୋଗ ସଂକ୍ରମଣ ହେବା ସମୟରେ ଏହି ଔଷଧଟି ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇଥିଲା । ତହିଁରେ ସୁଫଳ ଫଳିବାରୁ ୨୫ ବର୍ଷ ହେଲା ତାହା ଅବ୍ୟର୍ଥ ମହୋଷଧି ରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇ ଆସୁଅଛି ।

୧୯୧୬ ମେ, ଷଷ୍ଠଭାଗ ୧୦ମ ସଂଖ୍ୟାରେ 'ମରୀଚିକା' ସମ୍ପର୍କରେ ସେ ଲେଖିଛନ୍ତି - "ଜଳପାଇ ଗୁଡ଼ିକର ଓକିଲ ଶ୍ରୀ ଦୁର୍ଗାଚରଣ ସାନ୍ୟାଲ 'ସମୟ' ପତ୍ରିକାରେ ପ୍ରକାଶ କରିଅଛନ୍ତି । 'କେବଳ ଯେ ମରୁଭୂମିରେ ମରୀଚିକା ଦେଖାଯାଏ, ତାହା ଭ୍ରମ ବିଶ୍ୱାସ; ଯେଉଁଠାରେ ଅତିଶୁଷ୍କ ଭୂମିରୁ ବାଷ୍ପରୂପେ ଜଳକଣା ଉଠେ ସେହି ସ୍ଥାନରେ ମରୀଚିକା ଦେଖା ଯାଇଥାଏ । ଉକ୍ତ ଲେଖକ ମରୀଚିକା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ବହୁ ପ୍ରକାର ଅନୁସନ୍ଧାନ କରି ଯାହା ସ୍ଥିର କରିଅଛନ୍ତି, ତାହା ନିମ୍ନରେ ପ୍ରକାଶ କରାଯାଉଅଛି ।

(୧) ମରୀଚିକା ସକଳ ଲୋକଙ୍କର ବା ସମସ୍ତ ଜନ୍ତୁଙ୍କ ଚକ୍ଷୁରେ ଭ୍ରମ ଉତ୍ପାଦନ କରେ ନାହିଁ ।

(୨) ଯେଉଁମାନଙ୍କର ଭ୍ରାନ୍ତି ଜାତ ହୁଏ, ସେମାନେ ମଧ୍ୟ ଠିକ୍ ଏକପ୍ରକାର ଦୃଶ୍ୟ ଦେଖନ୍ତି ନାହିଁ ।

(୩) ଯେଉଁମାନେ ମରୀଚିକାକୁ ଭ୍ରମ ବୋଲି ବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତି, ସେମାନେ ସୁଦ୍ଧା ମରୀଚିକା ଦର୍ଶନ କରିଥାନ୍ତି ।

(୪) ଶୁଷ୍କ ଭୂମିରେ ପ୍ରଖର ରୌଦ୍ର ସମୟରେ ମରୀଚିକା ଦୃଷ୍ଟ ହୋଇଥାଏ ।

(୫) ମରୀଚିକା ଦେଖି ଚକ୍ଷୁ ଧୌତ କଲେ ମରୀଚିକା ଅଦୃଶ୍ୟ ହୁଏ ।

(୬) ମରୀଚିକା ଦେଖି ଦେଖି ଯେତେଦୂର ଅଗ୍ରସର ହେବ, ମରୀଚିକା ମଧ୍ୟ ତେତିକି ଦୂର ଘୁଞ୍ଚିଯିବ ।

(୭) କ୍ଷୁତ୍‌ପିପାସା ନଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ମରୀଚିକା ଦେଖା ଯାଇଥାଏ ।"[୭]

'ଉତ୍କଳ ମଧୁପ'ର ୮ମ ଭାଗ ୭ମ ସଂଖ୍ୟାରେ 'ରଙ୍ଗ ପ୍ରସଙ୍ଗ'ରେ ସମ୍ପାଦକ ଲେଖିଛନ୍ତି - "ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ମନର ସହିତ ଜଗତର ନାନା ବର୍ଣ୍ଣର ବିଚିତ୍ର ରଙ୍ଗର ଗୋପନ ସମ୍ବନ୍ଧ ଅଛି । କୌଣସି ଲୋକଙ୍କୁ ଯଦି ଗୋଟାଏ ଲାଲ ରଙ୍ଗର ଘର ମଧ୍ୟରେ ଦିନେ ଦୁଇଦିନ ବନ୍ଦ କରି ରଖାଯାଏ, ତେବେ ସେ ପାଗଳ ହୋଇଯିବ । ଯଦି ନୀଳ ବା ସବୁଜ ବର୍ଣ୍ଣ ରଙ୍ଗରେ ରଞ୍ଜିତ ଗୃହରେ ଅଧିକ କ୍ଷଣ ଅବସ୍ଥାନ କରାଯାଏ, ତେବେ ଚକ୍ଷୁ ଶୀତଳ ରହେ । ପ୍ରଭାତରେ ଶଯ୍ୟା ତ୍ୟାଗ କରି ଶୁଭ୍ର ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଅରୁଣାଲୋକରେ ବହିର୍ଗତ ହେଲେ, ହୃଦୟ ଆନନ୍ଦରେ ନାଚି ଉଠେ, ଦେହ ଓ ମନରେ ନବ ବଳର ସଞ୍ଚାର ହୁଏ ଏବଂ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାର ସ୍ଫୁର୍ତ୍ତି ଜାତ ହୁଏ । ପ୍ରଭାତର ଆକାଶ ଧୂସର ମଳିନ ଶକ୍ତିହୀନ ହେଲେ, ଦେହ ଓ ମନ ଅବସାଦଗ୍ରସ୍ତ ହୁଏ । ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ଅଜ୍ଞାନରେ ରଙ୍ଗର ଐନ୍ଦ୍ରଜାଳିକ ଶକ୍ତି ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ଦେହ ଓ ମନରେ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ଚିନ୍ତା ଓ ଚେଷ୍ଟାରେ ଆପଣାର ପ୍ରଭାବ ବିସ୍ତାର କରୁଅଛି ।"

୬ଷ୍ଠ ଭାଗ, ୯ମ ସଂଖ୍ୟାରେ 'ହାଇ ମାରିବାର ଉପକାରିତା' ସମ୍ପର୍କରେ ଲେଖିଛନ୍ତି - "ବିଲାତି ଭଦ୍ରତା ଅନୁସାରେ ଭଦ୍ରବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ସମକ୍ଷରେ ହାଇ ମାରିବା ଶିଷ୍ଟାଚାର ବିରୁଦ୍ଧ । କିନ୍ତୁ ବିଲାତି ଚିକିତ୍ସକମାନଙ୍କ ମତରେ ହାଇ ମାରିବା ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ପକ୍ଷରେ ବିଶେଷ

ଉପଯୋଗୀ । ସେମାନେ କହନ୍ତି, ହାଇ ମାରିବା ଦ୍ୱାରା ଫୁସ୍‌ଫୁସ୍‌ର ବାୟୁ ଚଳାଚଳ ପକ୍ଷରେ ବିଶେଷ ସୁବିଧା ହୁଏ । ସାଧାରଣତଃ ଶ୍ୱାସ ପ୍ରଶ୍ୱାସ କ୍ରିୟା ଦ୍ୱାରା ଫୁସ୍‌ଫୁସ୍ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ରୂପେ ବାୟୁପୂର୍ଣ୍ଣ ବା ତାହାର ଆଭ୍ୟନ୍ତରସ୍ଥ ବାୟୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ରୂପେ ନିଷ୍କାସିତ ହୋଇପାରେ ନାହିଁ । ସକଳ ସମୟରେ କେତେକ ପରିମାଣରେ ବାୟୁ ଫୁସ୍‌ଫୁସ୍‌ରେ ଆବଦ୍ଧ ଥାଏ । କାଳକ୍ରମରେ ତାହା ଦୂଷିତ ହୋଇ ରକ୍ତକୁ ଦୂଷିତ କରେ । ଉକ୍ତ ରକ୍ତ ଦ୍ୱାରା ସ୍ନାୟୁ କେନ୍ଦ୍ର ବିଚଳିତ ହୁଏ । ସ୍ନାୟୁ ମଣ୍ଡଳ ବିଚଳିତ ହେଲେ, ଏହାର ଅଂଶ ବିଶେଷ ସଲସଲ ଲାଗେ । ତାହାର ଫଳସ୍ୱରୂପ ଲୋକେ ହାଇ ମାରିଥାନ୍ତି । ହାଇ ମାରିଲେ ଫୁସ୍‌ଫୁସ୍ ଯନ୍ତ୍ର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ରୂପେ ବିସ୍ତୃତ ହୋଇ ତନ୍ମଧ୍ୟସ୍ଥ ଦୂଷିତ ବାୟୁ ରାଶି ନିଃଶେଷ ରୂପେ ବାହାର କରିଦେଇ ପୁନଶ୍ଚ ବିଶୁଦ୍ଧ ବାୟୁ ପୂର୍ଣ୍ଣ କରେ । ହାଇ ମାରିବାର ଆଉ ଗୋଟିଏ ଉପକାରିତା ଅଛି । ହାଇ ମାରିବା ସମୟରେ ମସ୍ତକ ମଧ୍ୟରେ ଫଟ୍ ଫଟ୍ ଶବ୍ଦ ଶୁଣାଯାଏ । ଶ୍ରବଣ ଯନ୍ତ୍ର ଠାରୁ ଗଳାର ପଶ୍ଚାଦେଶ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଗୋଟିଏ ସୂକ୍ଷ୍ମନଳୀ ଅଛି, ସେହି ନଳି ଉପରେ ଚାପ ପଡିଲେ ଶ୍ରବଣ ଶକ୍ତି ମଧ୍ୟ ଊଣା ପଡିଯାଏ । ହାଇ ମାରିବା ବେଳେ ଏହି ନଳିଟି ବିସ୍ତୃତ ଓ ଉନ୍ମୁକ୍ତ ହୋଇଯାଏ ।”

“ଆଜିକାଲି ଲୋକେ ଅଧିକ ଟଙ୍କା ରୋଜଗାର କଲେ ଋଣ ଦିଅନ୍ତି ଅଧିକ ସୁଧରେ, ନତୁବା ମଦ ଖାଇବାରେ ଶହ ଶହ ଟଙ୍କା ବ୍ୟୟ କରନ୍ତି; ଅଥଚ ସେମାନେ ଭଲ ପୁସ୍ତକ କିମ୍ବା ପତ୍ରିକା କିଣି ପଢ଼ି ଜ୍ଞାନ ଅର୍ଜନ କରନ୍ତି ନାହିଁ । ପୁସ୍ତକ କିଣିବାକୁ ସେମାନେ ଅର୍ଥ-ଶ୍ରାଦ୍ଧ ମନେ କରିଥାନ୍ତି । ଏଥିରୁ ବୋଲି ଦୁଃଖର କଥା କ’ଣ ଆଉ ଥାଇପାରେ ?”(୮) ସେଥିପାଇଁ ନୀଳମଣି କ୍ଷୋଭ ପ୍ରକାଶ କରି ଏହି ପତ୍ରିକାର ‘ଅର୍ଥନୀତି’ ପ୍ରସଙ୍ଗରେ ଷଷ୍ଠ ଭାଗ, ଫେବୃୟାରୀ ଓ ମାର୍ଚ୍ଚ ୧୯୦୬ ଖ୍ରୀ. ସପ୍ତମ ଓ ଅଷ୍ଟମ ସଂଖ୍ୟାରେ ଲେଖିଥିଲେ- “କୌଣସି ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଆମେରିକାନ ବ୍ୟବସାୟୀ ଉପଦେଶ ଛଳରେ କହିଥିଲେ ଯେ – ‘ଯଦି କୌଣସି ଲୋକ ତାହାର ସମସ୍ତ ଅର୍ଥ ମସ୍ତିଷ୍କ କାର୍ଯ୍ୟରେ ନ୍ୟସ୍ତ କରେ, ସେହି ଅର୍ଥ ଆଉ କେହି ନେଇପାରିବେ ନାହିଁ । ଜ୍ଞାନାର୍ଜ୍ଜନରେ ନ୍ୟସ୍ତ ଅର୍ଥ ସର୍ବଦା ଅଧିକ ସୁଧ (କଳନ୍ତର) ମଧ୍ୟ ପ୍ରଦାନ କରେ ।’ ଏହି ଉକ୍ତିର ଭାବ ଏହି ଯେ, ଏ ଯେସବୁ କାର୍ଯ୍ୟ ମସ୍ତିଷ୍କ ଚାଳନା ଦ୍ୱାରା ସମ୍ପନ୍ନ ହୁଏ, ସେହିସବୁ ଶିକ୍ଷା ସକାଶେ ଯଦି ସମସ୍ତ ଟଙ୍କା ବ୍ୟୟିତ ହୁଏ, ତାହାହେଲେ ତାହା କ୍ଷତି ନୁହେଁ । ଆବିଷ୍କୃତ କୌଣସି ଦ୍ରବ୍ୟ ବା ପରିଚାଳିତ କାରବାର ଦ୍ୱାରା ଯେଉଁ ଟଙ୍କା ଉଠେ ତାହା ବ୍ୟାଙ୍କର ବା ଋଣ ଦେବା ସୁଧ ଅପେକ୍ଷା ଅନେକ ଅଧିକ । କିନ୍ତୁ ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟର କଥା, ଏ ଦେଶର ଲୋକମାନେ ଏପରି କରିବାକୁ କୁଣ୍ଠିତ । ଟଙ୍କା ମାଟିରେ ପୋତି ବନ୍ଧ୍ୟା କରି ରଖିବେ ବା ସାମାନ୍ୟ ସୁଧରେ ଋଣ ଦେବେ । ଟଙ୍କାକୁ ଛୋଟ କରି ରଖିବେ ପଛକେ ଜ୍ଞାନ ବୃଦ୍ଧି ନିମନ୍ତେ ଜ୍ଞାନଗର୍ଭକ ପୁସ୍ତକ ପତ୍ରିକା କ୍ରୟ କରି ପାଠ କରିବାକୁ ଅପବ୍ୟୟ ମନେ କରିଥାନ୍ତି ।”

ସେହିପରି ୬ଷ୍ଠ ଭାଗ, ୧୧ଶ ସଂଖ୍ୟାରେ ‘ତମାଖୁର ଆଦି ବୃତ୍ତାନ୍ତ’ରେ ଲେଖିଛନ୍ତି – “୧୪୯୨ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ନଭେମ୍ବର ମାସରେ ଭୁବନ ବିଖ୍ୟାତ କଲମ୍ବସ୍ ଆମେରିକାର ବିଭ୍ୟା ଦ୍ୱୀପ ଆବିଷ୍କାର କରିଥିଲେ । ସେହି ସମୟରେ ସେଠାରେ ଅଶିକ୍ଷିତ ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ଧୂମପାନ କରୁଥିବାର ସେ ଦେଖିଥିଲେ । ବିଭ୍ୟା ଦ୍ୱୀପରୁ ପ୍ରଥମେ ସ୍ପେନ ଦେଶକୁ ତମାଖୁ ଆନୀତ ହେଲା । ୧୫୧୬ ଖ୍ରୀ.ଅ.ରେ ସ୍ପେନରୁ ଫରାସୀ ଦେଶକୁ ତମାଖୁର ଗଛ ରପ୍ତାନୀ ହେଲା । ଆମେରିକାରୁ ଇଂଲଣ୍ଡକୁ ୧୫୬୫ ଖ୍ରୀ.ରେ ତମାଖୁ ଆସି ପ୍ରଚଳିତ ହେଲା । ୧୬୧୫ ଖ୍ରୀ.ରେ ଜନୈକ ଇଂରେଜ ରାଜଦୂତ ଭାରତର ବାଦଶାହା ଜାହାଙ୍ଗୀରଙ୍କ ସମୀପକୁ ଆସିଥିଲେ । ସେ ଆପଣା ସଙ୍ଗରେ ଭାରତକୁ ତମାଖୁ ଓ ଗୋଲଆଳୁ ସର୍ବପ୍ରଥମ ଆନୟନ କରିଥିଲେ । ସେହି ସମୟ ଠାରୁ ଭାରତରେ ତମାଖୁ ଓ ଗୋଲଆଳୁ ପ୍ରଚଳିତ ହୋଇ ଆସୁଅଛି । ଏହପରି ନାନା ସୂତ୍ରରେ ତମାଖୁ ଆଜି ସମଗ୍ର ପୃଥିବୀର ଆଧିପତ୍ୟ ସ୍ଥାପନ କରିଅଛି । ସେ ଲୋକମାନଙ୍କୁ ଏପରି ବଶବର୍ତ୍ତୀ କରି ରଖିଅଛି ଯେ, ଲୋକେ ତାହାର ଗୁରୁତର ଅପକାରିତା ବିଷୟ ଅନୁଭବ ଏବଂ ଶ୍ରବଣ କରି ସୁଦ୍ଧା ତହିଁର ବ୍ୟବହାରରୁ କ୍ଷାନ୍ତ ହୋଇପାରୁ ନାହାନ୍ତି ।”

୬ଷ୍ଠ ଭାଗ ୬ଷ୍ଠ ସଂଖ୍ୟାରେ ସମ୍ପାଦକ ‘ବିବିଧ ସଂଗ୍ରହ’ ପ୍ରସଙ୍ଗରେ ଲେଖିଛନ୍ତି – “୪ ଶତ ବର୍ଷ ପୂର୍ବେ ୭ ଗୋଟି ଧାତୁ ମାନବମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ପରିଚିତ ଥିଲା । ବର୍ତ୍ତମାନ ୫୧ ପ୍ରକାର ଧାତୁ ବ୍ୟବହୃତ ହେଉଅଛି । ଜାପାନରେ ବାଳକ ବାଳିକାମାନଙ୍କ ଶରୀରରେ ସେମାନଙ୍କର ଗୃହ ଠିକଣା ଲେଖାଯାଏ । ସେମାନେ ବାଟବଣା ହେଲେ, ଯେ କେହି ସେମାନଙ୍କୁ ନେଇ ସେମାନଙ୍କ ଗୃହରେ ଛାଡି ଦେଇପାରେ ।

ଖ୍ରୀଷ୍ଟ ଜନ୍ମର ୧୬୦ ବର୍ଷ ପୂର୍ବେ ଚୀନ ଦେଶରେ କାଗଜର ଆବିଷ୍କାର ହୋଇଥିଲା ।

ଫରାସୀ ଦେଶରେ ମତ୍ସ୍ୟର କ୍ଷୁଦ୍ର ଓ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଜାଲ ଦ୍ୱାରା ବୋତାମ ନ-ଲଗା ମୁକ୍ତା ଏବଂ ନାନାପ୍ରକାର ଅଙ୍ଗାଭରଣ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୁଏ ” ।[୯] ଏଥିସହିତ ପାଠକକୁ ଆକୃଷ୍ଟ କରିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଏହି ପତ୍ରିକାରେ ଦେଶ ବିଦେଶର ବିଶିଷ୍ଟ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କର ପରିଚୟ ମଧ୍ୟ ଦିଆଯାଉଥିଲା ।

ଗ୍ରୀସ୍‌ର ସୁବିଖ୍ୟାତ ବକ୍ତା ଓ ପଣ୍ଡିତ ଡିମସ୍ଥିନିସ୍‌ଙ୍କର ପରିଚୟ ଦେବାକୁ ଯାଇ ସେ ଲେଖିଛନ୍ତି - ‘ଡିମସ୍ଥିନିସ୍ ଗ୍ରୀସ୍ ଦେଶୀୟ ଜଣେ ବିଖ୍ୟାତ ବକ୍ତା । ସେ ୩୮୫ ପୂର୍ବ-ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ଅଳ୍ପ ବୟସରେ ପିତୃ ବିୟୋଗ ହେତୁ ବାଲ୍ୟକାଳରୁ ତାଙ୍କର ଶିକ୍ଷା ପ୍ରତି ଯତ୍ନ ହୋଇନଥିଲା; କିନ୍ତୁ ବୟୋବୃଦ୍ଧି ସହକାରେ ସେ ଏହି ଅଭାବ ଦୂରୀଭୂତ କରିଥିଲେ । ବିଖ୍ୟାତ ବକ୍ତା ହେବାର ତାଙ୍କର ଏକାନ୍ତ ଅଭିପ୍ରେତ ଥିଲା । ତହିଁ ସକାଶେ ସେ ବିଶେଷ ଚେଷ୍ଟା କରିଥିଲେ । ସେ ବକ୍ତୃତା ଶିକ୍ଷା ନିମନ୍ତେ ସମୁଦ୍ର କୂଳକୁ ଯାଇ ଉଚ୍ଚୈଃ ସ୍ୱରରେ ବକ୍ତୃତା କରୁଥିଲେ । ଅଧ୍ୟୟନରେ ବ୍ୟାଘାତ ଘଟିବା ଆଶଙ୍କାରେ ସେ ଅର୍ଦ୍ଧମସ୍ତକ ମଣ୍ଡିତ କରି ମୃତ୍ତିକାର ନିମ୍ନରେ ଅବସ୍ଥାନ ପୂର୍ବକ ଅଧ୍ୟୟନରେ ସମୟ ଅତିବାହିତ କରିଥିଲେ । ଭାଷା ପରିଶୁଦ୍ଧ କରିବା ନିମନ୍ତେ ସେ ଖଣ୍ଡିଏ ଗ୍ରନ୍ଥ ୮-୧୦ ବାର ନକଲ କରିଥିଲେ । କାଳକ୍ରମେ ସେ ଦେଶ ମଧ୍ୟରେ ସର୍ବପ୍ରଧାନ ବକ୍ତା ରୂପେ ପରିଗଣିତ ହୋଇଥିଲେ । ତାଙ୍କ ବକ୍ତୃତାରେ ଉତ୍ତେଜିତ ହୋଇ ଗ୍ରୀସ୍ ଦେଶବାସୀମାନ ମାସିଡନ୍‌ର ରାଜା ଫିଲ୍ଲିଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଦଣ୍ଡାୟମାନ ହୋଇଥିଲେ । ଆଲେକ୍‌ଜାଣ୍ଡେରଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁ ପରେ ଆଣ୍ଟିପିଟର ତାଙ୍କର ଜୀବନ ନାଶ କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟିତ ହେବାରୁ ସେ ପଳାୟନ ପୂର୍ବକ ଦେବମନ୍ଦିରରେ ପ୍ରବେଶ କରି ବିଷ ଭକ୍ଷଣ ଦ୍ୱାରା ୩୨୨ ଖ୍ରୀପୂ. ରେ ପରଲୋକ ଯାତ୍ରା କରଅଛନ୍ତି ।”[୧୦]

ପତ୍ରିକାରେ ‘ପୁସ୍ତକ ପରିଚୟ’ ଶିରୋନାମା ରହୁଥିଲା । କୌଣସି ନୂତନ ବହି ପ୍ରକାଶ ପାଇଲେ ପାଠକର ଅବଗତି ପାଇଁ ଏହି ପରିଚୟ ସ୍ତମ୍ଭରେ ପୁସ୍ତକର ଲେଖକ ଓ ବିଷୟବସ୍ତୁର ସମ୍ୟକ୍ ସୂଚନା ଦେବା ସହିତ ପୁସ୍ତକର ପ୍ରାପ୍ତିସ୍ଥାନ ସମ୍ପର୍କରେ ଜଣାଇ ଦିଆଯାଉଥିଲା । ଫଳରେ କୌଣସି ନୂତନ ବହି ପ୍ରକାଶିତ ହେଲେ ସହଜରେ ଜାଣି ହେଉଥିଲା । ଷଷ୍ଠଭାଗ ଦ୍ୱିତୀୟ ସଂଖ୍ୟାରେ ରାଜକବି ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦ ତ୍ରିଭୁବନଦେବଙ୍କର ‘ବୃଷ୍ଟି ବିଜ୍ଞାନ’ ପୁସ୍ତକ ସମ୍ପର୍କରେ ଏହି ପୁସ୍ତକ ପରିଚୟ ଶିରୋନାମାରେ ପ୍ରକାଶ ପାଇଥିଲା - “ବାମଣ୍ଡାର ବିଜ୍ଞାନ-ବିନୋଦ ମହାରାଜା ମହୋଦୟଙ୍କ ପ୍ରଣୀତ ବୃହଦାକାରର ୧୧୭ ପୃଷ୍ଠା ବିଶିଷ୍ଟ ଖଣ୍ଡିଏ ପୁସ୍ତକ । ମୂଲ୍ୟ ଆଠଅଣା ମାତ୍ର ‘ବିଜ୍ଞାନ’ ନାମ ଶୁଣି ଆତଙ୍କିତ ରହିବାର କାରଣ ନାହିଁ । ପୁସ୍ତକର ଆଦ୍ୟ ଭାଗରେ ମନ୍ତ୍ର ସାହାଯ୍ୟରେ ବୋଧ କେତେ କଥା ସଂକ୍ଷେପରେ ଲେଖା ଯାଇଅଛି । ମନ୍ତ୍ର ବ୍ୟତିରେକେ ତହିଁରୁ ମଧ୍ୟ କେତେକ ବିଷୟ ଜଣା ଯାଇପାରିବ । ଶେଷ ଭାଗରେ ସର୍ବସାଧାରଣଙ୍କ ବୋଧ ନାନାପ୍ରକାର ବୃଷ୍ଟି-ସଙ୍କେତ ପ୍ରଦାନ କରାଯାଇଥିବାରୁ ପୁସ୍ତକଟି ସମସ୍ତଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ବିଶେଷ ଉପଯୋଗୀ ହୋଇଅଛି । ତହିଁର କେତେକାଂଶ ପରେ ଏ ପତ୍ରିକାରେ ପ୍ରକାଶ କରିବାର ବାସନା ରହିଲା । ଏହି ପୁସ୍ତକଖଣ୍ଡି ପ୍ରଣୟନ ସକାଶେ ପ୍ରଣେତା ମହୋଦୟ ଯଥେଷ୍ଟ ଶ୍ରମ ସ୍ୱୀକାର କରି ଧନ୍ୟବାଦର ପାତ୍ର ହୋଇଅଛନ୍ତି । ମହାରାଜା ମହୋଦୟଙ୍କ ସର୍ବତୋମୁଖୀ କ୍ଷମତାର ଏହା ଅନ୍ୟତମ ନିଦର୍ଶନ । ପୁସ୍ତକ ଖଣ୍ଡି ବାମଣ୍ଡା ପ୍ରେସ୍‌ରେ ମିଳେ ।”

ଏତଦ୍‌ବ୍ୟତୀତ ସମ୍ପାଦକଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ବହୁ ଶିକ୍ଷଣୀୟ ଗଳ୍ପ, ପ୍ରବନ୍ଧ ଓ ନୀତି କଥାମାନ ପ୍ରକାଶ ପାଉଥିଲା । ସେ ‘ଉନ୍ନତିର ଉପାୟ’ ପ୍ରବନ୍ଧରେ ଲେଖିଛନ୍ତି - “ଐକାନ୍ତିକ ଇଚ୍ଛା ସମୀପରେ ବାଧାବିଘ୍ନ ନତଶିରରେ ଅବସ୍ଥାନ କରିଥାଏ । ଜଗତ୍‌ର ସମସ୍ତ କର୍ମବୀର ଏକ ଏକ ମୂଳ ମନ୍ତ୍ରରେ ଚାଳିତ ହୋଇ କୃତକାର୍ଯ୍ୟ ହୁଅନ୍ତି । କାର୍ଯ୍ୟକ୍ଷେତ୍ରରେ ଘୋର ସଂଗ୍ରାମରେ ବାରମ୍ବାର ଆହତ ହୋଇ ସୁଦ୍ଧା ଏହି ଏକ ଐକାନ୍ତିକ ଇଚ୍ଛାର ଗୁଣରେ କୃତକାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇ ବିଜୟଲକ୍ଷ୍ମୀଙ୍କର ଶାନ୍ତିମୟ କୋଡରେ ବିଶ୍ରାମ ଲାଭ କରିଥାନ୍ତି । ନିଶ୍ଚେଷ୍ଟ ହୋଇ ଅର୍ଦ୍ଧଇଚ୍ଛାର ସହିତ କାର୍ଯ୍ୟ ଆରମ୍ଭ କରି ସୌଭାଗ୍ୟ ଲାଭର ଆଶା କରିବା ସ୍ୱପ୍ନବତ୍ ପ୍ରହେଳିକା ମାତ୍ର ।”[୧୧] ଏହି ପତ୍ରିକାରେ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାର ଲେଖା ପ୍ରକାଶ ପାଉଥିବାରୁ ଏହା ତତ୍କାଳରେ ବେଶ୍ ଖ୍ୟାତିଲାଭ କରି ଆଦରଣୀୟ ହୋଇ ପାରିଥିଲା ।

ଅନିୟମିତ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ପତ୍ରିକାଟି ଦଶ ବର୍ଷରୁ ଅଧିକ କାଳ ପ୍ରକାଶ ପାଇଥିଲା । ବିଦ୍ୟାରତ୍ନ ବାମଣ୍ଡାରୁ ଚାଲି ଆସିବା

ପରେ ତାଙ୍କର ପରବର୍ତ୍ତୀ କର୍ମସ୍ଥଳ ରମ୍ଭା, ବଡଖେମୁଣ୍ଡି ଓ କଟକରୁ ଏହି ପତ୍ରିକାଟି ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଥିଲା । "ମଧୁପ ୧୯୦୨ ଜାନୁୟାରୀ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରାୟ ୧୯ଟି ସଂଖ୍ୟା ବାମଣ୍ଡା ସୁଜଳ ପ୍ରେସ୍‌ରେ ପ୍ରକାଶିତ । ବିଦ୍ୟାରତ୍ନଙ୍କ ବାମଣ୍ଡା ପରିତ୍ୟାଗ ପରେ ମଧୁପ ପ୍ରକାଶନ ଖଲ୍ଲିକୋଟକୁ ସ୍ଥାନାନ୍ତରିତ ହୋଇ ୧୯୦୪ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଚାଲେ । ପତ୍ରିକାର ପଞ୍ଚମ ଭାଗ ପରେ ଅନିବାର୍ଯ୍ୟ କାରଣବଶତଃ ଏହା ଦଶବର୍ଷ କାଳ ବନ୍ଦ ହୋଇଥିଲା । ପୁନଶ୍ଚ ୧୯୧୫ ଅଗଷ୍ଟରୁ ଦ୍ୱିତୀୟ ପର୍ଯ୍ୟାୟ ରୂପେ ଷଷ୍ଠଭାଗ ପ୍ରଥମ ସଂଖ୍ୟା ବୃହତ୍ ଖେମୁଣ୍ଡି ଅଧିଶ୍ୱର କୃପାମୟ ଦେବ ଗଜପତିଙ୍କ ଆନୁକୂଲ୍ୟରେ ଗଜପତି ଭୀମଦେବ ପ୍ରେସ୍, ଦିଗପୁଡିରୁ ପ୍ରକାଶ ପାଏ । ବଡଖେମୁଣ୍ଡିରୁ ପ୍ରକାଶ ପାଇ ଦୁଇବର୍ଷ ବନ୍ଦ ହେବା ପୁଣି ଦଶମ ଭାଗ ପ୍ରଥମ ସଂଖ୍ୟା କଟକର ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟ ପ୍ରେସ୍‌ରୁ ନବକଳେବରରେ ପ୍ରକାଶ ପାଏ ।"[୧୨] ଏହି ପତ୍ରିକା ବଡଖେମିଡିରୁ ପ୍ରକାଶ ପାଉଥିବା ସମୟରେ ଏହାର ସହକାରୀ ସମ୍ପାଦକ ଥିଲେ ଶ୍ରୀ ଭୀମସେନ ପାଣିଗ୍ରାହୀ ଓ ଏହାର କାର୍ଯ୍ୟାଧ୍ୟକ୍ଷ ଓ ସହକାରୀ ସମ୍ପାଦକ ଥିଲେ ଶ୍ରୀ ତ୍ରିପତି ଗାୟକରତ୍ନ । ୧୯୨୪ରେ ବିଦ୍ୟାରତ୍ନଙ୍କ ଦେହାନ୍ତ ହେବାରୁ ଏହି ପତ୍ରିକା ପ୍ରକାଶ କରିବା ସମ୍ଭବ ହେଲାନାହିଁ ।

ପ୍ରାନ୍ତଟୀକା :

(୧) ବେହେରା, ଡ. କୃଷ୍ଣଚରଣ, ପଣ୍ଡିତ ନୀଳମଣି ବିଦ୍ୟାରତ୍ନ, ଓଡିଶା ସାହିତ୍ୟ ଏକାଡେମୀ, ପ୍ରଥମ ପ୍ରକାଶ, ୨୦୦୨, ପୃ-୨୫ ।

(୨) ବିଦ୍ୟାରତ୍ନ ସ୍ମରଣ କମିଟି, ବିଦ୍ୟାରତ୍ନ ସ୍ମରଣେ (ହୀରକ ଜୟନ୍ତୀ ସ୍ମରଣିକା), ପ୍ରକାଶକ- ରବି ଦାଶ, ପ୍ରକାଶ କାଳ - ୨୬ ଜୁଲାଇ ୧୯୯୮, ପୃ-୨୭ ।

(୩) ବିଦ୍ୟାରତ୍ନ ସ୍ମରଣ କମିଟି, ବିଦ୍ୟାରତ୍ନ ସ୍ମରଣେ (୧୩୧ତମ ଜୟନ୍ତୀ ବିଶେଷାଙ୍କ), ପ୍ରକାଶକ- ରବି ଦାଶ, ପ୍ରକାଶ କାଳ - ୧୪ ଡିସେମ୍ବର, ୧୯୯୮, ପୃ-୧୦ ।

(୪) ତତ୍ରୈବ ।

(୫) ବେହେରା, ଡ. କୃଷ୍ଣଚରଣ, ପଣ୍ଡିତ ନୀଳମଣି ବିଦ୍ୟାରତ୍ନ, ଓଡିଶା ସାହିତ୍ୟ ଏକାଡେମୀ, ପ୍ରଥମ ପ୍ରକାଶ, ୨୦୦୨, ପୃ-୨୫ ।

(୬) ନାହାକ, ଶ୍ରୀ ଗଣେଶ ରାମ, ପଣ୍ଡିତ ନୀଳମଣି ବିଦ୍ୟାରତ୍ନ, ନବୋଦୟ ପ୍ରକାଶନ, କଟକ, ଦ୍ୱିତୀୟ ସଂସ୍କରଣ- ୨୦୦୯, ପୃ-୬୪ ।

(୭) ତତ୍ରୈବ, ପୃ-୬୫ ।

(୮) ତତ୍ରୈବ ।

(୯) ଉତ୍କଳ ମଧୁପ, ଷଷ୍ଠ ଭାଗ, ଷଷ୍ଠ ସଂଖ୍ୟା ।

(୧୦) ଉତ୍କଳ ମଧୁପ, ଷଷ୍ଠ ଭାଗ, ପଞ୍ଚମ ସଂଖ୍ୟା ।

(୧୧) ଉତ୍କଳ ମଧୁପ, ଷଷ୍ଠ ଭାଗ, ପ୍ରଥମ ସଂଖ୍ୟା ।

(୧୨) ନନ୍ଦ, ଫଣୀନ୍ଦ୍ରଭୂଷଣ, ସମ୍ବଲପୁର ହିତୈଷିଣୀ : ଏକ ଅଧ୍ୟୟନ, ପ୍ରକାଶକ-ସୁବାସ ଚନ୍ଦ୍ର ମିଶ୍ର, ଭୁବନେଶ୍ୱର, ପ୍ରଥମ ସଂସ୍କରଣ-୨୦୦୨, ପୃ-୧୬୭ ।

ଗବେଷିକା

ରେଭେନ୍ସା ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ, କଟକ